

HE 16/2016 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi vaalilakiin säännös vaaliviranomaisten velvollisuudesta toimia puolueettomasti ja vaaliviranomaisten esteellisyyden arviointia selkeyttäviä säännöksiä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan vaalilakia muutettavaksi siten, että ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä tai varajäsenenä, vaalitoimitsijana eikä vaaliavustajana. Esityksessä ehdotetaan myös vaalilain vaalipiirejä koskevan sääntelyn tarkistamista vastaamaan vuoden 2016 alussa voimaan tulleita kuntajaon muutoksia.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2016.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	3
2.1 Lainsäädäntö.....	3
Hallintolaki.....	3
Kuntalaki.....	4
Vaalilaki.....	5
Rikoslaki.....	6
2.2 Ruotsin ja Norjan lainsäädäntö.....	6
2.3 Nykytilan arviointi.....	7
3 KESKEISET EHDOTUKSET.....	7
Vaalipiirilautakunta ja kunnan keskusvaalilautakunta.....	7
Vaalilautakunta.....	8
Vaalitoimikunta, vaalitoimitsija ja vaaliavustaja.....	8
Vuoden 2016 alusta voimaan tulleet kuntajaon muutokset.....	9
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	9
5 ASIAN VALMISTELU.....	9
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	12
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	12
2 VOIMAANTULO.....	15
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	15
LAKIEHDOTUS.....	16
1. Laki vaalilain muuttamisesta.....	16
LIITE.....	21
RINNAKKAISTEKSTI.....	21
1. Laki vaalilain muuttamisesta.....	21

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäisen lisäpöytäkirjan 3 artikla edellyttää järjestämään kohtuullisin väliajoin vapaat ja salaiset vaalit olosuhteissa, jotka takaavat kansalaisten vapaan mielipiteen ilmaisun lainsäädäntöelintä valittaessa.

Euroopan neuvoston Venetsian komission vaaleja koskevien ohjeiden (Guidelines on Elections 2002) mukaan puolueettoman toimielimen tulee vastata vaalilain soveltamisesta. Poliittisten puolueiden tulee olla tasapuolisesti edustettuina vaalin toimeenpanoelimissä tai niillä pitää olla mahdollisuus valvoa puolueettoman toimielimen toimintaa.

Suomen lainsäädännössä vaaleja koskevia säännöksiä on sekä perustuslaissa että tavallisissa laeissa. Perustuslaissa on säädetty vaalien toimittamisen keskeisistä periaatteista. Kuntavaalien osalta vastaava sääntely on kuntalaissa (410/2015). Vaalilaissa säädetään sen lisäksi, mitä perustuslaissa ja kuntalaissa vaaleista säädetään, miten toimitetaan kansanedustajien vaalit, tasavallan presidentin vaali, kuntavaalit ja Suomesta valittavien Euroopan parlamentin jäsenten vaalit. Kuntavaaleista Ahvenanmaan maakunnassa säädetään maakunnan lainsäädännössä.

Perustuslain 25 § 1 momentin mukaan kansanedustajat valitaan salaisilla vaaleilla. Vastaavasti kuntalain 15 § 1 momentin mukaan kuntavaalit toimitetaan salaisina. Muita vaalien toimittamiselle asetettavia laadullisia vaatimuksia ei perustuslaissa, kuntalaissa tai vaalilaissa ole säädetty.

Perustuslain 21 § 2 momentin mukaan hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Hyvään hallintoon kuuluu virkatoiminnan puolueettomuus ja käsittelyn objektiivisuus, jota varmistavat erityisesti esteellisyysäännökset. Lailla voidaan hyvän hallinnon perusteista säätää vähäisiä poikkeuksia tai rajoituksia.

Vaalilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen (HE 48/1998) perusteluissa kiinnitettiin huomiota vaaliviranomaisten työskentelyä hankaloittavien esteellisyys tilanteiden välttämiseen. Siinä tarkoituksessa vaalilaissa (714/1998) on rajoitettu asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana olevan henkilön kelpoisuutta toimia eräissä vaaliviranomaisen tehtävissä sekä kielletty ehdokkaan toimiminen äänestäjän avustajana ja kotiaänestyksessä läsnä olevana todistajana.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö

Hallintolaki

Hyvään hallintoon katsotaan kuuluvan virkatoiminnan puolueettomuus ja käsittelyn objektiivisuus, joita varmistavat erityisesti esteellisyysäännökset. Viranomaisen esteellisyyttä koskeva sääntely sisältyy hallintolakiin (434/2003), joka tuli voimaan 1.1.2004. Yleislakina hallintolakia sovelletaan valtion ja kuntien viranomaisiin ja muihinkin kuin viranomaisiin niiden hoitaessa julkisia hallintotehtäviä.

Hallintolain 27 §:n 1 momentin mukaan virkamies ei saa osallistua asian käsittelyyn eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän on esteellinen. Hallintolain 27 §:n 2 momentin mukaan mitä virkamiehen esteellisyydestä säädetään, koskee myös monijäsenen toimielimen jäsentä ja muuta asian käsittelyyn osallistuvaa sekä tarkastuksen suorittavaa tarkastajaa.

HE 16/2016 vp

Hallintolain 28 § 1 momentin mukaan virkamies on esteellinen: 1) jos hän tai hänen läheisensä on asianosainen; 2) jos hän tai hänen läheisensä avustaa taikka edustaa asianosaista tai sitä, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 3) jos asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen hallintolain 28 § 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettulle läheiselleen; 4) jos hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 5) jos hän tai hänen hallintolain 28 § 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä on hallituksen, hallintoneuvoston tai niihin rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka toimitusjohtajana tai sitä vastaavassa asemassa sellaisessa yhteisössä, säätiössä, valtion liikelaitoksessa tai laitoksessa, joka on asianosainen tai jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa; 6) jos hän tai hänen 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä kuuluu viraston tai laitoksen johtokuntaan tai siihen rinnastettavaan toimielimeen ja kysymys on asiasta, joka liittyy tämän viraston tai laitoksen ohjaukseen tai valvontaan; tai 7) jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Hallintolain 28 § 2 momentin mukaan läheisellä tarkoitetaan 28 § 1 momentissa: 1) virkamiehen puolisoa ja virkamiehen lasta, lapsenlasta, sisarusta, vanhempaa, isovanhempaa ja virkamiehelle muuten erityisen läheistä henkilöä samoin kuin tällaisen henkilön puolisoa; 2) virkamiehen vanhempien sisarusta sekä hänen puolisoaan, virkamiehen sisarusten lapsia ja virkamiehen entistä puolisoa; sekä 3) virkamiehen puolison lasta, lapsenlasta, sisarusta, vanhempaa ja isovanhempaa samoin kuin tällaisen henkilön puolisoa sekä virkamiehen puolison sisarusten lapsia.

Hallintolain 28 §:n 3 momentin mukaan läheisenä pidetään myös vastaavaa puolisuokulaista. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Hallintolain 29 § mukaan virkamiehen esteellisyyttä koskeva kysymys on ratkaistava viipymättä. Virkamies ratkaisee itse kysymyksen esteellisyydestään. Monijäsenen toimielimen jäsenen ja esittelijän esteellisyydestä päättää kuitenkin toimielin. Monijäseninen toimielin päättää myös muun läsnäoloon oikeutetun esteellisyydestä. Jäsen tai esittelijä saa osallistua esteellisyyttään koskevan asian käsittelyyn vain, jos toimielin ei olisi ilman häntä päätösvaltainen eikä hänen tilalleen ole ilman huomattavaa viivytystä saatavissa esteetöntä henkilöä.

Hallintolain 30 §:n mukaan esteellisen virkamiehen tilalle on viipymättä määrättävä esteetön virkamies. Virkamies saa kuitenkin käsitellä kiireellisen asian, jonka ratkaisuun esteellisyys ei voi vaikuttaa. Esteellisyyttä koskevaan päätökseen ei saa hakea erikseen oikaisua eikä muutosta valittamalla.

Kuntalaki

Kuntalain 97 §:n 1 momentissa säädetään valtuutetun esteellisyydestä. Kuntalain 97 §:n 2 momentin mukaan muun luottamushenkilön kuin valtuutetun, kunnan tilintarkastajan sekä kunnan viranhaltijan ja työntekijän esteellisyydestä säädetään hallintolain 27–30 §:ssä.

Kuntalain 97 § 3 momentin mukaan hallintolain 28 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettu palvelussuhde kuntaan ei kuitenkaan tee luottamushenkilöä, viranhaltijaa eikä työntekijää esteelliseksi asiassa, jossa kunta on asianosainen. Jos luottamushenkilö on palvelussuhteensa perusteella esitellyt tai muuten vastaavalla tavalla käsitellyt asiaa, hän on kuitenkin esteellinen.

Kuntalain 97 § 4 momentin mukaan hallintolain 28 §:n 1 momentin 5 kohtaa ei sovelleta kunnan luottamushenkilöön, viranhaltijaan tai työntekijään, vaikka tämä olisi mainitussa lainkoh-

HE 16/2016 vp

dassa tarkoitettussa asemassa kunnallisessa liikelaitoksessa tai kuntayhtymässä. Henkilö on kuitenkin esteellinen, jos kunnan edut ovat ristiriidassa liikelaitoksen tai kuntayhtymän etujen kanssa taikka asian tasapuolinen käsittely edellyttää, ettei henkilö osallistu asian käsittelyyn. Myöskään hallintolain 28 §:n 1 momentin 6 kohtaa ei sovelleta kunnassa.

Kuntalain 97 §:n 5 momentin mukaan esteellisen henkilön on ilmoitettava esteellisyydestään. Henkilön on lisäksi toimielimen pyynnöstä esitettävä selvitys seikoista, joilla voi olla merkitystä hänen esteellisyytensä arvioinnissa.

Vaalilaki

Vaalilaissa monijäsenisten vaaliviranomaisen (vaalipiirilautakunta, kunnan keskusvaalilautakunta, vaalilautakunta ja vaalitoimikunta) toiminnan puolueettomuutta varmistetaan sillä, että sekä jäsenten että varajäsenten on edustettava aikaisemmissa vaaleissa ehdokkaita asettaneita eri poliittisia ryhmiä. Ennakkoäänestyksen ja kotiäänestyksen vaalitoimitsijoita valittaessa ei sen sijaan eri poliittisten ryhmien edustusta edellytetä.

Tämän lisäksi esteellisyystilanteita on vaalilaissa pyritty ehkäisemään rajoittamalla asianomaisissa vaaleissa ehdokkaaksi asetetun henkilön ja vaaliasiamiehen toimimista eräissä vaaliviranomaisissa.

Valtiollisissa vaaleissa vaalipiirilautakunnan tai kuntavaaleissa kunnan keskusvaalilautakunnan jäsen tai varajäsen, joka kyseessä olevalle lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua po. lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa (vaalilaki 11 § 2 momentti ja 13 § 2 momentti).

Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei myöskään voi olla laitoksissa toimitettavasta ennakkoäänestyksestä huolehtivan vaalitoimikunnan jäsenenä tai varajäsenenä (vaalilaki 15 § 2 momentti), vaalitoimitsijana (vaalilaki 17 § 4 momentti), vaaliavustajana eikä äänestäjän valitsemana avustajana (vaalilaki 73 § 4 momentti).

Puolueen tai valitsijayhdistyksen vaaliasiamies tai hänen varamiehensä ei saa olla vaalipiirilautakunnan eikä kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenenä tai varajäsenenä (vaalilaki 120 § 2 momentti ja 151 § 2 momentti).

Vaalilain 54 §:n mukaan kotiäänestyksen vaalitoimitsijan on huolehdittava, että hänen lisäseen kotiäänestyksessä on läsnä äänestäjän valitsema tai hyväksymä 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka tässä tehtävässään ei toimi vaaliviranomaisen ominaisuudessa. Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei voi toimia tässä tehtävässä.

Vaalilain 58 § 3 momentin mukaan äänestäjän pyynnöstä on ennakkoäänestyksen vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämässä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää ennakkoäänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä.

Vaalilain 73 §:n 2 momentin mukaan jokaisella vaalipäivän äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu *vaaliavustaja*, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun. Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valit-

HE 16/2016 vp

semaansa avustajaa. Henkilö, joka on ehdokkaana asianomaisissa vaaleissa, ei saa olla vaaliavustajana eikä äänestäjän valitsemana avustajana.

Vaalilain 185 §:ssä on säädetty vaaliviranomaisen rikosoikeudellisesta vastuusta. Jos vaalipiirilautakunnan, kunnan keskusvaalilautakunnan, vaalilautakunnan tai vaalitoimikunnan jäsen tai vaalitoimitsija taikka muu henkilö vaalilaissa tarkoitettuna vaaliviranomaisena toimiessaan laiminlyö velvollisuutensa, häntä rangaistaan niin kuin virkamiestä virkarikoksesta.

Rikoslaki

Virkarikokseksi on rikoslain (39/1889) 40 luvussa säädetty muun muassa tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Säännöksen mukaan, jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta rikkoo virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen tai sakkoon. Lainkohdassa tarkoitettun rikoksen tunnusmerkistön saattaisi täyttää esimerkiksi vaaliviranomaisen esteellisyyttä koskevien säännösten rikkominen.

Rikoslain 14 luvussa on säädetty poliittisten oikeuksien rikosoikeudellisesta suojasta. Vaaleihin ja kansanäänestyksiin liittyviä rikoksia ovat vaalirikos, vaalilahjonta, vilpillinen äänestäminen ja vaalituloksen väärentäminen.

Vaalirikoksella tarkoitetaan tekoa, jolla loukataan äänestäjän valintaoikeutta tai oikeutta osallistua taikka olla osallistumatta vaaleihin. Vaalilahjontana on kriminalisoitu yhtäältä palkkion tai muun edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen tiettyä äänestyskäyttäytymistä vastaan ja toisaalta palkkion tai muun edun vaatiminen äänestämisestä tai äänestämättä jättämisestä. Vilpillinen äänestäminen tarkoittaa äänestämistä ilman äänioikeutta, toisen nimissä tai useammin kuin kerran. Vaalituloksen väärentämisenä on kriminalisoitu väärän vaalituloksen aiheuttaminen taikka vaalituloksen selville saamisen estäminen.

2.2 Ruotsin ja Norjan lainsäädäntö

Ruotsissa valprövningsnämnden vaalivalitukseen antamassaan ratkaisussa 1994:42 totesi, että Ruotsin vaalilaissa tai muussa lainsäädännössä ei ollut säännöksiä, jotka estäisivät johtavien kunnallispoliitikkojen nimittämisen vaalitoimitsijaksi. Valprövningsnämnden kuitenkin katsoi olevan kyseenalaista, jos kyseessä olevissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö myös osallistuu vaaleihin vaalitoimitsijana (valförrattare).

Ruotsin parlamentaarinen vaalilakikomitea totesi 17.4.2013 julkaistussa mietinnössään ”Eröstning och andra valfrågor”, ettei pidä aiheellisena lähemmin arvioida muodollisia vaaliviranomaisen esteellisyyttä koskevaa sääntelyä äänestyksiä vastaanottavien vaaliviranomaisten (röstmottagarna) osalta. Komitea katsoi kuitenkin aiheelliseksi todeta, että ehdokkaana oleva henkilö ei saa toimia äänestyksiä vastaanottavana vaaliviranomaisena.

Norjassa vaalilain (Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre) § 8-2 ja § 9-3 kieltävät asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana olevan nimittämisen ennakkoäänestyksen sekä vaalipäivän äänestyksen äänestyksiä vastaanottavaksi vaaliviranomaiseksi.

2.3 Nykytilan arviointi

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle vaalilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi todettiin, että työskentelyä hankaloittavien esteellisyys tilanteiden välttämiseksi on katsottu aiheelliseksi vaalilaissa rajoittaa vaaleissa ehdokkaaksi asetuvan henkilön ja ehdokasasettajan vaaliasiamiehen osallistumista eräisiin vaaliviranomaistehtäviin kyseisissä vaaleissa.

Ehdokkaan vaalikelpoisuutta vaalilautakuntaan ei vaalilaissa ole rajoitettu. Vaalilain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan kieltö ei ulotu vaalilautakunnan jäseniin ja varajäseniin sen vuoksi, että vaalilautakuntiin saattaisi olla vaikeaa löytää riittävän taidokasta ja kokenutta henkilöstöä, jos ehdokkaita ei tarvittaessa voitaisi käyttää jäsenenä tai varajäsenenä. Lisäksi hallituksen esityksen mukaan vaalilautakunnissa toimii käytännössä luonnostaan tietty eri puolueista tai äänestäjäryhmistä valittujen välinen keskinäinen valvonta.

Vaalilaki tuli voimaan vuonna 1998 ennen hallintolain säätämistä. Vaalilaki on luonteeltaan erityislaki suhteessa hallintolakiin ja kuntalakiin.

Hallintolain voimaantullessa asetettiin tavoitteeksi, että pitemmällä aikavälillä olisi pyrittävä laajemminkin arvioimaan hallintolain kanssa samansisältöisten tai siitä poikkeavien menettelysäännösten tarpeellisuus sekä mahdollisuuksien mukaan luopua tarpeettomasta sääntelystä (oikeusministeriön kirje ministeriöille hallintolain voimaantuloon liittyvistä toimenpiteistä, 6.6.2003 DNro OM 13/41/2003). Arviointiin liittyvä keskeinen lainsäädännöllinen periaate on, ettei erityislakiin tulisi sisällyttää yleislain kanssa samansisältöisiä säännöksiä. Hallintolaista poikkeavia säännöksiä voidaan pitää perusteltuina silloin, kun sääntelyn kohteena olevan asian laatu edellyttää täsmällisempiä tai yksityiskohtaisempia säännöksiä taikka jos hallintolain periaatteet eivät sellaisenaan sovellu erityislaissa säänneltävään asiakokonaisuuteen.

Vaaliviranomaisten esteellisyttä koskevan sääntelyn arviointi on osoittautunut tarpeelliseksi vuoden 2012 kunnallisvaalien jälkeen. Valtioneuvoston oikeuskansleri esitti 14.3.2013 oikeusministeriön harkittavaksi, olisiko oikeusministeriön vaaliohjeita esteellisyysasioiden osalta mahdollista tarkentaa tulevia vaaleja silmällä pitäen. Vuosikirjaratkaisussa KHO 2013:112 korkein hallinto-oikeus totesi, että oikeusministeriön kuntien vaalilautakunnille antamien ohjeiden perusteella ehdokkaina olevien vaalilautakunnan jäsenten ja varajäsenten esteellisyys on tulkinnanvarainen kysymys. Eduskunnan oikeusasiamies esitti 17.12.2013 kanteluun antamassaan päätöksessä oikeusministeriön harkittavaksi lainsäädännön tarkistamista siten, että vaaliviranomaisten esteellisyttä koskevat kysymykset olisivat yksiselitteisen selviä.

3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että vaalitoimituksen rehellisyyden ja puolueettomuuden keskeisen merkityksen korostamiseksi vaalilain 2 lukuun lisätään uusi 9 a §, jonka mukaan vaaliviranomaisen on tehtävässään toimittava puolueettomasti. Yleissäännöstä täydentäisivät eri vaaliviranomaisia koskevat tarkentavat säännökset.

Vaalipiirilautakunta ja kunnan keskusvaalilautakunta

Esityksessä ehdotetaan, että vaalipiirilautakunnassa ja kunnan keskusvaalilautakunnassa esteellisyyskysymykset ratkaistaan hallintolain 27–30 §: perusteella. Tätä koskeva säännös ehdotetaan lisättäväksi vaalilain 12 ja 14 §:ään. Ehdotus ei muuta nykyistä käytäntöä, mutta viittaussäännöksen lisääminen on katsottava selvyden vuoksi tarpeelliseksi.

HE 16/2016 vp

Korkein hallinto-oikeus antoi 20.6.2013 vuosikirjapäätöksen KHO:2013:112, jossa käsiteltiin muun ohessa kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenen esteellisyyttä kunnallisvaaleissa. Ratkaisussa korkein hallinto-oikeus totesi, että kunnan keskusvaalilautakunnalla, toisin kuin vaalilautakunnalla, on useita merkittäviä tehtäviä jo vaalien valmisteluvaiheissa. Näihin tehtäviin kuuluu kunnallisvaaleissa muun ohessa ehdokashakemusten käsittely. Keskusvaalilautakunnan tehtävät sisältävät siis eri vaiheissa päätöksentekotilanteita, joissa jäsenellä voi olla selvä henkilökohtainen intressi ratkaisun lopputuloksen suhteen.

Vaalilautakunta

Vaalilautakunnat huolehtivat vaalipäivän äänestyksen toimittamisesta ja alustavasta äänenlaskennasta. Vaalilautakuntien työskentely on rinnastettavissa hallituksen esityksessä hallintolaiksi ja hallintolainkäytön muuttamisesta (HE 72/2002 v.p.) tarkoitettuun tosiasialliseen hallintotoimintaan. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että vaalilain 16 §:ään lisättävän säännöksen mukaan vaalilautakunnan jäseniin ja varajäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyyssääntelyä.

Vaalilautakuntien jäsenten ja varajäsenten tulee kuitenkin toiminnassa noudattaa yleisiä hyvän hallinnon oikeusperiaatteita. Tähän vaalilautakuntia ohjaa ehdotettu uusi 2 luvun 9 a §:n säännös vaaliviranomaisen velvollisuudesta toimia puolueettomasti.

Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaaksi asetetun henkilön tai ehdokkaan läheisen mahdollisuutta työskennellä vaalilautakunnan jäsenenä tai varajäsenenä ei hallituksen esityksessä HE 48/1998 vp mainituista käytännöllisistä syistä johtuen ehdoteta rajoitettavaksi.

Vaalitoimikunta, vaalitoimitsija ja vaaliavustaja

Voimassa olevan vaalilain mukaan vaalitoimikunnan jäsenenä ei voi olla ehdokas. Tätä on perusteltu sillä, että laitoksissa äänestävien joukossa voidaan arvioida olevan keskimäärin enemmän vaikutuksille alttiita äänestäjiä kuin äänestysalueessa äänestävien keskuudessa (HE 48/1998 vp.). Ehdokas ei saa myöskään olla yleisen ennakkoäänestyspaikan, kotiaänestyksen tai laivaäänestyksen vaalitoimitsijana eikä vaaliavustajana.

Vaalitoimikunnan, vaalitoimitsijan sekä erityisesti vaaliavustajan osalta on tehtävien edellyttämän korostetun luotettavuuden turvaamiseksi perusteltua muuttaa vaalilaissa olevaa kelpoisuussäännöstä. Esityksessä ehdotetaan vaalilain 15, 16 ja 17 §:ää muutettavaksi siten, että vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö tai ehdokkaana olevan henkilön puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä, vaalitoimitsijana eikä vaaliavustajana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Vaalitoimikunnan jäsenten ja varajäsenten, vaalitoimitsijoiden ja vaaliavustajien toiminta rinnastuu tosiasialliseen hallintotoimintaan. Sen vuoksi ehdotetaan sääntelyä vaalilautakuntien tapaan selvennettäväksi niin, että vaalilain 16 §:ään lisättävän säännöksen mukaan vaalitoimikunnan jäseniin ja varajäseniin sekä vaalitoimitsijoihin ei sovelleta hallintolain esteellisyyssääntelyä. Myös näiden viranomaisten toiminnassa tulee kuitenkin noudattaa yleisiä hyvän hallinnon perusteita ja ehdotettua vaalilain 2 luvun 9 a §:n säännöstä vaaliviranomaisen velvollisuudesta toimia tehtävässään puolueettomasti.

Ulkomaan edustustoissa ja suomalaisessa laivassa saattaa olla niin vähän henkilökuntaa, että kaikissa tapauksissa ei ehkä voida löytää tehtävään sopivaa vaalitoimitsijaa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa pääsäännön estä-

mättä myös ehdokas tai ehdokkaan lähisukulainen voisi toimia vaalitoimitsijana silloin, kun äänestystä ei muutoin voitaisi järjestää.

Vuoden 2016 alusta voimaan tulleet kuntajaon muutokset

Eduskuntavaalien vaalipiirejä koskevassa sääntelyssä siirryttiin valtion aluehallintoa koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä vuonna 1997 lainsäädännölliseen ratkaisuun, jossa vaalipiirejä koskevassa pykälässä luetellaan kuhunkin vaalipiiriin kuuluvat kunnat. Vaalipiirit ja niihin kuuluvat kunnat luetellaan vaalilain 5 §:ssä. Ratkaisun vuoksi pykälää pitää muuttaa jokaisen sellaisen kuntajaon muutoksen yhteydessä, joka merkitsee uuden kunnan perustamista yhdistämällä olemassa olevia kuntia tai jakamalla olemassa oleva kunta, johtaapa muutos vaalipiirin rajojen tarkistamiseen tai ei.

4 Esityksen vaikutukset

Esitys selkeyttää esteellisyytilanteiden arvioimista vaaliviranomaisissa. Tavoitteena on myös turvata äänestäjien luottamuksen säilyminen vaalijärjestelmää ja vaaliviranomaisia kohtaan. Esityksellä ei ole taloudellisia eikä muita yhteiskunnallisia vaikutuksia

Vaalipiirilautakunnan ja kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenten ja varajäsenten osalta esitys ei muuta noudatettua käytäntöä. Voimassa olevan vaalilain 11 §:n 2 momentin ja 13 §:n 2 momentin mukaan jäsen tai varajäsen, joka lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa. Säännöstä ei esitetä muutettavaksi. Tulkintatilanteita helpottavaksi säännökseksi vaalilakiin esitetään lisättäväksi viittaus hallintolain esteellisyyssäännöksiin. Hallintolain esteellisyyssääntelyä sovelletaan nykyisin vaalipiirilautakunnan ja kunnan keskusvaalilautakunnan jäseniin ja varajäseniin. Menettelyn säilyttämistä puoltaa erityisesti, että mainitut lautakunnat eivät muiden vaaliviranomaisten tavoin ole vaalikohtaisia, vaan ne valitaan vaalikaudeksi kerrallaan ja lautakunnat tekevät vaalien toimittamiseen välittömästi liittyvien päätösten lisäksi myös muita hallintopäätöksiä, kuten palkkaavat itselleen henkilökuntaa ja päättävät eräistä julkisista hankinnoista.

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan osalta esitys muuttaa nykytilaa niin, että vaalilakiin otettavan säännöksen perusteella hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä ei sovelleta vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäseniin ja varajäseniin. Uusi 2 luvun 9 a §:n säännös asettaa mainituille vaaliviranomaisille velvollisuuden toimia tehtävässään puolueettomasti.

Voimassa olevan vaalilain mukaan vaalitoimikunnan jäsenenä, vaalitoimitsijana tai vaaliavustajana ei voi olla asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö. Esityksessä ehdotetaan henkilöpiiriä laajennettavaksi niin, että vaaleissa ehdokkaana olevan henkilön lisäksi ehdokkaana olevan henkilön puoliso, lapsi, sisarus tai vanhempi ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä, vaalitoimitsijana eikä vaaliavustajana. Puolisoilla tarkoitetaan avio- puolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

5 Asian valmistelu

Käsillä olevaa hallituksen esitystä valmisteltaessa tutkittiin eri vaihtoehtoja, erityisesti hankalaksi osoittautuneen vaalilautakuntien jäseniä ja varajäseniä koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi.

Ensimmäisenä vaihtoehtona selvitettiin mahdollisuutta, että vaalilaissa nimenomaisesti säädetäisiin, että vaalilautakuntien jäseniin ja varajäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyysääntelyä. Tähän vaihtoehtoon liittyväksi ongelmaksi havaittiin, että se merkitsisi poikkeamista perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin hyvän hallinnon takeisiin kuuluvasta puolueettomuusvaatimuksesta. Hyvän hallinnon perusteista voidaan lailla kuitenkin säätää vähäisiä poikkeuksia. Koska vaalilautakuntien tehtävät voidaan rinnastaa tosiasialliseen hallintotoimintaan, esteellisyysäännösten soveltamisen sulkeminen pois vaalilautakunnan toiminnasta arvioitiin toiminnan laadun perusteella vähäiseksi poikkeukseksi hyvän hallinnon perusteista. Poikkeamisen merkitystä vähentää esityksessä ehdotettu 2 luvun 9 a §:n säännös, jonka mukaan vaaliviranomaisen on tehtävässään toimittava puolueettomasti. Arvioon vaikuttaa myös se, että kansalaisten luottamusta vaalilautakuntien puolueettomuuteen lisää se, että vaalilautakunnan valinnassa on turvattava eri poliittisten ryhmien edustus.

Toisena vaihtoehtona tutkittiin mahdollisuutta, että ehdokkaana oleva henkilö ei saisi toimia vaalilautakunnan jäsenenä tai varajäsenenä ja että hallintolain esteellisyysäännöksiä ei sovellettaisi vaalilautakunnassa. Vaihtoehto merkitsisi, että ehdokkaan läheiset voisivat olla vaalilautakunnan jäseniä tai varajäseniä, millä olisi kuitenkin vähäisempi merkitys vaalilautakuntien puolueettomuuden kannalta kuin ehdokkaan osallistumisella vaalilautakunnan työhön. Ehdokkaiden sulkeminen vaalilautakuntien työstä saattaisi kuitenkin vaarantaa nykyisen pääosin luottamushenkilöiden varassa toimivan järjestelmän toimivuuden. Tätä näkemystä puoltaa saatu lausuntopalaute.

Kolmantena tutkitun vaihtoehdon mukaan vaalilautakunnan jäseniin ja varajäseniin sovellettaisiin hallintolain 27 - 30 §:n esteellisyysäännöksiä. Sääntely arvioitiin ylimitoitetuksi vaalilautakuntien jäsenten ja varajäsenten tehtävien luonteeseen nähden. Ehdokkaiden ja heidän hallintolaissa tarkoitettujen läheistensä piiri olisi etenkin kunnallisvaaleissa ehdokkaiden suuresta lukumäärästä johtuen hyvin laaja, mikä vaikeuttaisi pätevän ja kokeneen henkilöstön rekrytointia vaalilautakuntiin.

Valmistelun aikana lausunnon antoivat Suomen Sosialidemokraattinen puolue r.p., Suomen ruotsalainen kansanpuolue r.p., Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä, Vihreä liitto r.p., Vasemmistoliitto r.p., Suomen Työväenpuolue STP r.p., Helsingin vaalipiirilautakunta, Uudenmaan vaalipiirilautakunta, Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunta, Pirkanmaan vaalipiirilautakunta, Lapin vaalipiirilautakunta, Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunta, Suomen Kuntaliitto, ministeri Lauri Tarasti ja professori Olli Mäenpää.

Suomen Sosialidemokraattinen puolue r.p., Suomen ruotsalainen kansanpuolue r.p., Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä, Vihreä liitto r.p. ja Vasemmistoliitto r.p. kannattivat sääntelyn tarkistamista. Usean puolueen lausunnossa korostettiin sitä, että sääntelyllä ei tule vaikeuttaa pätevän ja kokeneen henkilöstön saamista erityisesti vaalilautakuntiin. Suomen Työväenpuolue STP r.p. piti nykyistä sääntelyä riittävänä.

Helsingin vaalipiirilautakunta katsoi, että mahdollisesti syntyisi ongelmia saada vaaliavustajia, mikäli esteellisten piiriä laajennetaan ehdotetulla tavalla. Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunta katsoi, että suurissa kaupungeissa yleisten ennakkoäänestyspaikkojen vaalitoimitsijoita ja vaalipäivän vaaliavustajia on huomattavan suuri määrä. Tällöin sen kontrolloiminen, että heidän joukossaan ei ole ehdokkaan läheisiä, on vaikeampaa kuin vaalitoimikuntien osalta. Varsinais-Suomen vaalipiirilautakunnan mukaan tässä korostuu toimitsijan ja avustajan oma valppaus tunnistaa ongelmatilanne. Uudenmaan ja Pirkanmaan vaalipiirilautakunnat pitivät perusteltuna, että ehdokas ei saisi toimia vaalilautakunnassa.

Suomen Kuntaliitto piti kunnan keskusvaalilautakuntaa koskevaa esitystä asianmukaisena selvennyksenä, vaikka edelleen jää kuitenkin epäselväksi, sovelletaanko esteellisyysääntelyä vain hallintoasian käsittelyssä vai myös muussa toiminnassa, kuten äänenlaskennassa. Kuntaliiton mielestä harkinnanarvoista voi olla ulottaa työskentelyeste kunnan keskusvaalilautakunnassa myös ehdokkaan läheisiin.

Helsingin kaupungin keskusvaalilautakunnan mielestä sääntelyn tarkistaminen on kannatettavaa. Selkeämpi vaihtoehto olisi ottaa vaalilakiin vaalipiirilautakuntaa ja kunnan keskusvaalilautakuntaa koskevat esteellisyysäännökset.

Ministeri Lauri Tarasti piti ongelmallisena ehdotusta, että kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenen ja toimihenkilön esteellisyys sovellettaisiin hallintolain sääntelyä, koska kuntien keskusvaalilautakuntien osalta esteellisten henkilöiden piiri olisi laaja. Nyky-yhteiskunnassa naapuruus-, harrastus-, liike- ja ystävyys-suhteet ovat usein paljon tärkeämpiä kuin etäiset sukulaisuus-suhteet. Hallintolain esteellisyysäännösten soveltamisesta aiheutuisi todennäköisesti tulkinnallista vaikeutta. Ministeri Tarasti katsoi, että sanonnalla ”vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyysääntelyä koskevia säännöksiä” ei tarkoitettaisi sulkea pois esteellisyysääntelyä koskevia yleisiä oikeusperiaatteita. Tarasti esitti vaihtona harkittavaksi, tulisiko hallintolain soveltamisen sijasta vaalikelpoisuutta myös vaalipiirilautakuntaan ja kunnan keskusvaalilautakuntaan rajoittaa samalla tavalla kuin esitetään vaalilautakunnan, vaalitoimikunnan ja vaalitoimitsijan osalta.

Professori Olli Mäenpään mielestä vaalimenettelyn puolueettomuusedellytystä voidaan pitää oikeusvaltion olennaisena elementtinä ja myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisena yleisenä vaatimuksena. Siten vaalimenettelyn puolueettomuutta tulisi erityisesti pyrkiä turvaamaan, mutta siihen kohdistuville rajoituksille ja poikkeuksille pitäisi sen sijaan olla erittäin vahvat ja yleisesti hyväksyttävät perusteet. Tällaisena perusteluna Mäenpään mukaan ei enää nykyään voida pitää sitä seikkaa, että vaalilautakuntaan saattaisi olla vaikeaa löytää riittävän taidokasta ja kokenutta henkilöstöä, jos ehdokkaita ei tarvittaessa voitaisi käyttää jäsenenä tai varajäsenenä. Vaalimenettelyn puolueettomuus on niin tärkeä vaatimus, että sen takaamiseksi pitää pystyä löytämään ratkaisut, jotka ovat myös käytännössä toteuttamiskelpoisia.

Professori Mäenpää piti ongelmana sitä, että ehdotus merkitsee poikkeamista perustuslain 21 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin hyvän hallinnon perusteisiin kuuluvasta puolueettomuusvaatimuksesta. Vaikka hyvän hallinnon perusteista voidaan lailla säätää vähäisiä poikkeuksia ja vaikka vaalien toimeenpano ei voida täysin rinnastaa hallintomenettelyyn, esteellisyysäännösten soveltamisen sulkeminen kokonaan pois vaalilautakunnan toiminnasta merkitsisi ilmeisesti ylimitoitettua käytännöllisten tarpeiden huomioon ottamista.

Myös vaalien puolueettomuuden arvioinnissa voidaan erottaa subjektiivinen ja objektiivinen näkökulma. Subjektiivinen puolueettomuus merkitsee, että vaalien toimittamiseen osallistuvan henkilön omat intressit tai sidonnaisuudet eivät saa vaikuttaa asian käsittelyyn tai palvelun toteuttamiseen. Objektiivinen puolueettomuus puolestaan korostaa yleistä luottamusta vaaliasian käsittelyyn ja päätöksenteon objektiivisuuteen ja riippumattomuuteen. Julkinen luottamus siihen, että vaaliviranomaiset toimivat puolueettomasti, on vaalien uskottavuuden ja hyväksyttävyyden perusedellytys. Sillä on merkitystä myös poliittiseen järjestelmään kohdistuvan luottamuksen ja järjestelmän uskottavuuden osatekijänä.

Professori Mäenpää katsoi, että ehdokkaan läheisten osallistuminen vaalilautakunnan työskentelyyn olisi selvästi vähäisempi ongelma vaalien puolueettomuuden kannalta kuin ehdokkaan osallistuminen siihen. Tällä perusteella voitaisiin mahdollisesti sulkea erityissäännöksellä esteellisyysäännösten soveltaminen ehdokkaan läheisiin henkilöihin.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

5 § *Vaalipiirit eduskuntavaaleissa.* Esityksessä ehdotetaan vaalilain 5 §:n tarkistamista vastaamaan vuoden 2016 alussa voimaan tulleita kuntajaon muutoksia. Vuoden 2016 alusta lukien voimaan tulevat kuntajaon muutokset ovat: Jalasjärven kunta yhdistyi Kurikan kaupunkiin (valtioneuvoston päätös 446/12.6.2014), Hämeenkosken kunta yhdistyi Hollolan kuntaan (valtioneuvoston päätös 339/26.3.2015), Köyliön kunta yhdistyi Säskylän kuntaan (valtioneuvoston päätös 726/11.6.2015 sekä Lahden kaupunki ja Nastolan kunta yhdistyivät uudeksi Lahden kaupungiksi (valtioneuvoston päätös 727/11.6.2015). Kyseiset kuntajaon muutokset eivät vaikuttaneet vaalipiirien välisiin rajoihin.

9 a § *Vaaliviranomaisen puolueettomuus.* Vaalitoimituksen rehellisyyden ja puolueettomuuden keskeisen merkityksen korostamiseksi esityksessä ehdotetaan vaalilakiin lisättäväksi uusi 9 a §, jonka mukaan vaaliviranomaisen on tehtävässään toimittava puolueettomasti. Säännöstä täydentäisivät eri vaaliviranomaisia koskevat säännökset. Vaalien toimeenpanon puolueettomuutta edellyttävän säännöksen lisääminen vaalilakiin on perusteltua samassa yhteydessä, kun täsmennetään vaaliviranomaisten esteellisyyttä koskevaa sääntelyä.

12 § *Vaalipiirilautakunnan työskentely.* Eduskuntavaaleissa kukin vaalipiirilautakunta vaalipiirinsä osalta huolehtii ehdokasasettelun viranomaistehtävistä, ennakoöänten laskennasta, kaikkien äänten tarkastuslaskennasta, vaalien tuloksen vahvistamisesta ja julkaisemisesta sekä valtakirjan laatimisesta valituille kansanedustajille. Presidentinvaalissa ja Euroopan parlamentin vaaleissa ehdokasasettelun viranomaistehtävät ja vaalien tuloksen vahvistaminen siihen liittyvine tehtävineen kuuluvat yksin Helsingin vaalipiirilautakunnalle.

Voimassa olevan vaalilain 11 § 2 momentin mukaan jäsen tai varajäsen, joka lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi niin sanottu *informatiivinen viittaus*, jonka mukaan vaalipiirilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä säädetään hallintolain 27—30 §:ssä. Tällaisella viittauksella ei ole aineellisoikeudellista sisältöä, vaan sen tehtävä on auttaa vaaliviranomaisia lain soveltamisessa.

Vakiintuneen käytännön mukaan myös vaalipiirilautakunnan itselleen ottaman sihteerin ja muun henkilöstön esteellisyys ratkaistaan hallintolain säännösten perusteella.

14 § *Kunnan keskusvaalilautakunnan työskentely.* Kuntavaaleissa kunnan keskusvaalilautakunta huolehtii ehdokasasettelun viranomaistehtävistä, ennakoöänten laskennasta, kaikkien äänten tarkastuslaskennasta sekä vaalien tuloksen vahvistamisesta ja julkaisemisesta. Lisäksi kunnan keskusvaalilautakunta kaikissa vaaleissa huolehtii ennakoäänestysasiakirjojen tarkastamisesta ja sillä on yleisvastuu äänestysjärjestelyistä kunnan alueella.

Voimassa olevan vaalilain 13 §:n 2 momentin mukaan jäsen tai varajäsen, joka keskusvaalilautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua keskusvaalilautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa. Hallituksen esityksessä HE 48/1998 vp. on todettu tältä osin ainoastaan, että sääntelyä pidetään aiheellisena keskusvaalilautakunnan työskentelyä hankaloittavien esteellisyytilanteiden välttämiseksi.

Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjapäätöksessään KHO:2013:112 todennut, että keskusvaalilautakunnan tehtävät sisältävät eri vaiheissa päätöksentekotilanteita, joissa jäsenellä voi olla selvä henkilökohtainen intressi ratkaisun lopputuloksen suhteen. Käytännössä ilmenneiden tulkintavaikkeuksien vuoksi pykälään ehdotetaan lisättäväksi *informatiivinen viittaus*, jonka mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä säädetään hallintolain 27—30 §:ssä.

Vakiintuneen käytännön mukaan myös keskusvaalilautakunnan itselleen ottaman sihteerin ja henkilöstön esteellisyys ratkaistaan hallintolain säännösten perusteella.

Lisäksi pykälän 3 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi 1 päivänä toukokuuta 2015 voimaan tulleen kuntalain johdosta. Momenttiin lisätään maininta pormestarista.

15 § Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta. *Vaalilautakunta* huolehtii vaalipäivän äänestyksen toimittamisesta äänestysalueen äänestyspaikassa ja äänestyksen päätyttyä alustavasta äänenlaskennasta. *Vaalitoimikunnan* ainoa tehtävä on järjestää ennakkoäänestys laitoksissa, kuten esimerkiksi sairaaloissa, kehitysvammaisten erityishuoltolaitoksissa, vanhusten hoitolaitoksissa ja muissa sosiaalihuollon toimintayksiköissä sekä rangaistuslaitoksissa.

Aikaisemmin vaalitoimikuntien jäsenistä määrättiin myös vaalitoimitsijat kotiaänestyksiä varten. Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi maininta siitä, että vaalitoimikunnan varajäsenet asetetaan sijaantulojärjestykseen laitosten äänestystä varten. Mainintaa ei tarvita sen jälkeen kun 1.7.2013 voimaan tulleella lailla 496/2013 sääntelyä muutettiin niin, että vaalitoimikunnan ainoa tehtävä on ennakkoäänestyksen järjestäminen laitoksessa.

Ehdokkaan tai ehdokkaan läheisen mahdollisuutta työskennellä *vaalilautakunnan* jäsenenä tai varajäsenenä ei käytännöllisistä syistä johtuen ehdoteta rajoitettavaksi. Hallituksen esityksessä HE 48/1998 vp perusteltiin tarvetta ehdokkaan mahdollisuuteen toimimia vaalilautakunnan jäsenenä ja varajäsenenä sillä, että vaalilautakuntiin saattaisi olla vaikeaa löytää riittävän taidokasta ja kokenutta henkilöstöä, jos ehdokkaita ei tarvittaessa voitaisi käyttää jäsenenä tai varajäsenenä. Lisäksi vaalilautakunnissa toimii käytännössä luonnostaan tietty eri puolueista tai äänestäjäryhmistä valittujen välinen keskinäinen valvonta. Näihin perusteluihin viitattiin käsitellä olevan hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä oikeusministeriölle annetuissa lausunnoissa.

Voimassa olevan vaalilain 15 §:n 2 momentin mukaan ehdokas ei voi olla *vaalitoimikunnan* jäsenenä eikä varajäsenenä. Hallituksen esityksessä HE 48/1998 vp tätä perusteltiin sillä, että laitoksissa äänestävien joukossa voidaan arvioida olevan keskimäärin enemmän vaikutuksille alttiita äänestäjiä kuin äänestysalueessa äänestävien keskuudessa.

Vaalitoimikunnan jäsen toimii äänestystilanteessa tarvittaessa äänestäjän avustajana, jolloin tehtävänä voi olla muun ohessa avustaa äänestäjää äänestysmerkinnän tekemisessä. Esimerkiksi sokea äänestäjä ei itse voi varmistautua siitä, että avustaja toimii hänen osoitustensa mukaisesti, vaan äänestäjän on luotettava vaaliviranomaiseen.

Vaalitoimikunnan osalta on tehtävien edellyttämän korostetun luotettavuuden turvaamiseksi perusteltua muuttaa vaalilaisissa olevaa kelpoisuussäännöstä niin, että eräät ehdokkaan läheiset eivät voi olla vaalitoimikunnassa. Esityksessä ehdotetaan pykälään lisättäväksi vaalitoimikuntia koskeva uusi neljäs momentti, jonka mukaan ehdokas, hänen puolisonsa, lapsensa, sisarusensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä. Puolisolla tarkoitetaan aviopuolisoa sekä avioliiton omaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävää henkilöä.

16 § *Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan työskentely.* Vuosikirjapäätöksessä KHO:2013:112 korkein hallinto-oikeus totesi, että kun otetaan huomioon vaalilautakunnan sisänsä tärkeät, mutta kuitenkin teknisluonteiset tehtävät ja sen kokoonpanossa turvattu eri äänestäjäryhmien edustavuus ja sitä kautta toiminnan avoimuus, henkilön mahdollisilla omilla intresseillä ei ole ääntenlaskennassa samanlaista merkitystä kuin päätöksenteon valmistelussa tai päätöksenteossa muutoin.

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan työskentely voidaan siten rinnastaa hallituksen esityksessä HE 72/2002 vp tarkoitettuun tosiasialliseen hallintotoimintaan. Esityksessä ehdotetaan vaalilain sääntelyä selkeytettäväksi niin, että vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäseniin ja varajäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyyssääntelyä. Kaikkien vaaliviranomaisten toiminnassa tulee kuitenkin noudattaa hallintolain 2 luvussa tarkoitettuja hyvän hallinnon perusteita. Tähän vaaliviranomaisia ohjaa ehdotettu uusi 9 a §:n säännös vaaliviranomaisten velvollisuudesta toimia puolueettomasti.

Lisäksi pykälän 3 momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi 1 päivänä toukokuuta 2015 voimaan tulleen kuntalain johdosta. Momenttiin lisätään maininta pormestarista ja muutetaan pöytäkirjan nähtävänä pito pöytäkirjan tiedoksi antamiseksi.

17 § *Vaalitoimitsijat.* Ennakoäänestyksestä kotimaan yleisessä ennakoäänestyspaikassa, Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa sekä kotiaäänestyksestä huolehtivat vaalitoimitsijat.

Voimassa olevan vaalilain 17 §:n 4 momentin mukaan asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei voi olla vaalitoimitsijana. Kuten vaalitoimikunnan jäsenen, myös vaalitoimitsijan tehtävien edellyttämän korostetun luotettavuuden turvaamiseksi on perusteltua muuttaa vaalilaissa olevaa kelpoisuussäännöstä siten, että ehdokas, hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimitsijana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Ulkomaan edustustoissa ja suomalaisessa laivassa saattaa olla niin vähän henkilökuntaa, että kaikissa tapauksissa ei ehkä voida löytää tehtävään sopivaa vaalitoimitsijaa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa pääsäännön estämättä myös ehdokas tai ehdokkaan lähisukulainen voisi toimia vaalitoimitsijana silloin, kun äänestystä ei muutoin voitaisi järjestää. Tällaisissa tapauksissa tulisi peruste merkitä äänestäjistä kyseisessä ennakoäänestyksessä pidettävän luettelon huomautuksia -kohtaan.

Myös ennakoäänestyksen vaalitoimitsijoiden toiminta rinnastuu tosiasialliseen hallintotoimintaan. Sen vuoksi ehdotetaan sääntelyä vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien tapaan selvennettäväksi niin, että vaalitoimitsijoihin ei sovelleta hallintolain esteellisyyssääntelyä.

58 § *Äänestäminen ennakoäänestyksessä.* Voimassa olevan vaalilain 58:n § 3 momentin mukaan äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan ja vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä ennakoäänestyksessä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on olennaisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna itse valitsemaansa avustajaa. Voimassa olevan lain mukaan avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä.

Avustajan tehtävän edellyttämän korostetun luotettavuuden turvaamiseksi esityksessä ehdotetaan pykälää muutettavaksi niin, että ehdokasta, hänen puolisoansa, lastansa, sisarustansa tai vanhempansa ei voi käyttää avustajana. Puolisolalla tarkoitetaan aviopuolisoa sekä avioliiton omisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävää henkilöä.

73 § Avustaja. Voimassa olevan vaalilain 73 §:n mukaan jokaisella äänestysalueen äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu vaaliavustaja, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun. Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa avustajaa.

Voimassa olevan vaalilain 73 §:n 4 momentin mukaan henkilö, joka on ehdokkaana asianomaisissa vaaleissa, ei saa olla vaaliavustajana eikä äänestäjän valitsemana avustajana. Avustajan tehtävän edellyttämän korostetun luotettavuuden turvaamiseksi esityksessä ehdotetaan sääntelyä muutettavaksi niin, että ehdokasta, hänen puolisoansa, lastansa, sisarustansa tai vanhempansa ei voi käyttää avustajana. Puolisolla tarkoitetaan aviopuolisoa sekä avioliiton omainsissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa elävää henkilöä.

2 Voimaantulo

Esityksessä ehdotetaan, että laki tulee voimaan 1 päivänä kesäkuuta 2016. Lakia sovellettaisiin ensimmäisen kerran vuonna 2017 toimitettavissa kuntavaaleissa.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Perustuslain 21 § 2 momentin mukaan hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Hyvään hallintoon kuuluu muun muassa virkatoiminnan puolueettomuus ja käsittelyn objektiivisuus, joita varmistavat etenkin esteellisyysäännökset. Hyvän hallinnon perusteista voidaan tavallisella lailla säätää vähäisiä poikkeuksia.

Esityksessä ehdotetaan, että ehdokas voi olla äänestysaluetta varten asetettavassa vaalilautakunnassa, jonka toiminnassa hallintolain esteellisyysääntelyn soveltaminen suljetaan kokonaan pois. Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussa KHO: 2013:112 katsonut, että kun otetaan huomioon vaalilautakunnan sinänsä tärkeät, mutta kuitenkin teknisuonteiset tehtävät ja sen kokoonpanossa turvattu eri äänestäjäryhmien edustavuus ja sitä kautta toiminnan avoimuus, henkilön mahdollisilla omilla intresseillä ei ole äänenlaskennassa samanlaista merkitystä kuin päätöksenteon valmistelussa tai päätöksenteossa muutoin. Tämän perusteella näyttää siltä, että esitys ei ole ongelmallinen perustuslain kannalta. Toisaalta kuitenkin esityksen voitaisiin arvioida perustuvan käytännöllisten tarpeiden ylimitoitettuun huomioon ottamiseen ja että ehdotettu sääntely saattaisi vaarantaa yleistä luottamusta siihen, että vaaliviranomaiset toimivat puolueettomasti.

Hallituksen käsityksen mukaan esitys olisi tarpeen saattaa eduskunnan perustuslakivaliokunnan käsiteltäväksi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

vaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vaalilain (714/1998) 5, 12, 14–17, 58 ja 73 §, sellaisina kuin niistä ovat 5 § laissa 563/2015, 14 § ja 58 §:n suomenkielinen sanamuoto osaksi laissa 563/2015, 15 ja 16 § laeissa 496/2013 ja 563/2015 sekä 17 § laissa 496/2013, sekä
lisätään lakiin uusi 9 a § seuraavasti:

5 §

Vaalipiirit eduskuntavaaleissa

Eduskuntavaaleja varten maa on jaettu maakuntajaon pohjalta seuraaviin vaalipiireihin:

- 1) Helsingin vaalipiiri, johon kuuluu Helsingin kaupunki;
- 2) Uudenmaan vaalipiiri, johon kuuluvat Askolan, Espoon, Hangon, Hyvinkään, Inכון, Järvenpään, Karkkilan, Kauniaisten, Keravan, Kirkkonummen, Lapinjärven, Lohjan, Loviisan, Myrskylän, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Porvoon, Pukkilan, Raaseporin, Sipoon, Siuntion, Tuusulan, Vantaan sekä Vihdin kunnat;
- 3) Varsinais-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Auran, Kaarinan, Kemiönsaaren, Koski Tl:n, Kustavin, Laitilan, Liedon, Loimaan, Marttilan, Maskun, Mynämäen, Naantalin, Nousiaisten, Oripään, Paimion, Paraisten, Pyhärannan, Pöytyän, Raision, Ruskon, Salon, Sauvon, Someron, Taivassalon, Turun, Uudenkaupungin sekä Vehmaan kunnat;
- 4) Satakunnan vaalipiiri, johon kuuluvat Euran, Eurajoen, Harjavallan, Honkajoen, Huittisten, Jämijärven, Kankaanpään, Karvian, Kokemäen, Luvian, Merikarvian, Nakkilan, Pomarkun, Porin, Rauman, Siikaisten, Säskylän sekä Ulvilan kunnat;
- 5) Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiri, johon kuuluvat Brändön, Eckerön, Finströmin, Föglön, Getan, Hammarlandin, Jomalan, Kumlingen, Kökarin, Lemlandin, Lumparlandin, Marianhaminan, Saltvikin, Sottungan, Sundin sekä Vårdön kunnat;
- 6) Hämeen vaalipiiri, johon kuuluvat Asikkalan, Forssan, Hartolan, Hattulan, Hausjärven, Heinolan, Hollolan, Humppilan, Hämeenlinnan, Janakkalan, Jokioisten, Kärkölan, Lahden, Lopen, Orimattilan, Padasjoen, Riihimäen, Sysmän, Tammelan sekä Ypäjän kunnat;
- 7) Pirkanmaan vaalipiiri, johon kuuluvat Akaan, Hämeenkyrön, Ikaalisten, Juupajoen, Kangasalan, Kihniön, Lempäälän, Mänttä-Vilppulan, Nokian, Oriveden, Parkanon, Pirkkalan, Punkalaitumen, Pälkäneen, Ruoveden, Sastamalan, Tampereen, Urjalan, Valkeakosken, Vesilahden, Virtain sekä Ylöjärven kunnat;
- 8) Kaakkois-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Enonkosken, Haminan, Heinäveden, Hirvensalmen, Iitin, Imatran, Joroisten, Juvan, Kangasniemen, Kotkan, Kouvolan, Lappeenrannan,

HE 16/2016 vp

Lemin, Luumäen, Miehikkälän, Mikkelin, Mäntyharjun, Parikkalan, Pertunmaan, Pieksämäen, Puumalan, Pyhtään, Rantasalmen, Rautjärven, Ruokolahden, Savitaipaleen, Savonlinnan, Sulkan, Taipalsaaren sekä Virolahden kunnat;

9) Savo-Karjalan vaalipiiri, johon kuuluvat Iisalmen, Ilomantsin, Joensuun, Juankosken, Juuan, Kaavin, Keitele, Kiteen, Kiuruveden, Kontiolahden, Kuopion, Lapinlahden, Leppävirran, Lieksan, Liperin, Nurmeksien, Outokummun, Pielaveden, Polvijärven, Rautalammin, Rautavaaran, Rääkkylän, Siilinjärven, Sonkajärven, Suonenjoen, Tervon, Tohmajärven, Tuusniemen, Valtimon, Varkauden, Vesannon sekä Vieremän kunnat;

10) Vaasan vaalipiiri, johon kuuluvat Alajärven, Alavuden, Evijärven, Halsuan, Ilmajoen, Isojoen, Isokyrön, Kannuksen, Karijoen, Kaskisten, Kauhajoen, Kauhavan, Kaustisen, Kokkolan, Korsnäsin, Kristiinankaupungin, Kruunupyyn, Kuortaneen, Kurikan, Laihian, Lappajärven, Lapuan, Lestijärven, Luodon, Maalahden, Mustasaaren, Närpiön, Pedersören kunnan, Perhon, Pietarsaaren, Seinäjoen, Soinin, Teuvan, Toholammin, Uusikaarlepyyn, Vaasan, Vetelin, Vimpelin, Vöyrin sekä Ähtärin kunnat;

11) Keski-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Hankasalmen, Joutsan, Jyväskylän, Jämsän, Kannonkosken, Karstulan, Keuruun, Kinnulan, Kivijärven, Konneveden, Kuhmoisten, Kyyjärven, Laukaan, Luhangan, Multian, Muuramen, Petäjäveden, Pihtiputaan, Saarijärven, Toivakan, Uuraisten, Viitasaaren sekä Äänekosken kunnat;

12) Oulun vaalipiiri, johon kuuluvat Alavieskan, Haapajärven, Haapaveden, Hailuodon, Hyrynsalmen, Iin, Kajaanin, Kalajoen, Kempeleen, Kuhmon, Kuusamon, Kärsämäen, Limingan, Lumijoen, Merijärven, Muhoksen, Nivalan, Oulaisten, Oulun, Paltamon, Pudasjärven, Puolangan, Pyhäjoen, Pyhäjärven, Pyhännän, Raahen, Reisjärven, Ristijärven, Sievin, Siikajoen, Siikalatvan, Sotkamon, Suomussalmen, Taivalkosken, Tyrnävän, Utajärven, Vaalan sekä Ylivieskan kunnat;

13) Lapin vaalipiiri, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Keminmaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pelkosenniemen, Pellon, Posion, Ranuan, Rovaniemen, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan, Tornion, Utsjoen sekä Ylitornion kunnat.

2 luku

Vaaliviranomaiset

9 a §

Vaaliviranomaisen puolueettomuus

Vaaliviranomaisen on tehtävässään toimittava puolueettomasti.

12 §

Vaalipiirilautakunnan työskentely

Vaalipiirilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos jäsen tai varajäsen on kuollut tai saanut vapautuksen toimestaan, on hänen sijaansa jäljellä olevaksi toimikaudeksi valittava uusi jäsen tai varajäsen.

Vaalipiirilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä säädetään hallintolain (434/2003) 27–30 §:ssä.

Vaalipiirilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

Vaalipiirilautakunnan kokouksissa pidetään pöytäkirjaa. Pöytäkirjan ja lautakunnan toimintuskirjat allekirjoittaa puheenjohtaja ja varmentaa sihteeri.

14 §

Kunnan keskusvaalilautakunnan työskentely

Kunnan keskusvaalilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos varajäsen on kuollut taikka estynyt tai esteellinen, saa kunnanhallitus tarvittaessa määrätä väliaikaisen varajäsenen.

Kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä säädetään hallintolain 27–30 §:ssä.

Kunnan keskusvaalilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

Kunnan keskusvaalilautakuntaan ei sovelleta kuntalaissa tarkoitettua hallintosäännön määräyksiä kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan tai pormestarin läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissa eikä oikeudesta ottaa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi.

15 §

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta

Kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava:

1) kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta, johon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme; sekä

2) laitoksessa toimitettavaa ennakoäänestystä varten yksi tai useampi vaalitoimikunta, joihin kuhunkin kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi muu jäsen sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme.

Sekä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäsenten että niiden varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa asianomaisessa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puolerekisteriin merkityjä puolueita. Kuntavaaleissa jäsenten ja varajäsenten tulee kuitenkin edustaa kunnassa edellisissä kuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä. Vaalilautakunnan varajäsenet ja vaalitoimikunnan varajäsenet on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

Ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle.

16 §

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan työskentely

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta ovat päätösvaltaisia kolmijäsenisinä.

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäseniin ja varajäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Vaalilautakunta nimeää vaalipäivän äänestystä varten yhden tai useamman vaaliavustajan. Vaaliavustajasta säädetään 73 §:ssä. Vaalilautakunta voi ottaa avustavaa henkilöstöä äänestyslippujen laskemista ja järjestämisestä varten sekä 77 §:ssä tarkoitettua äänioikeusrekisterin ja muiden oikeusministeriön tietojärjestelmien käyttämistä varten.

Vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan ei sovelleta kuntalaissa tarkoitettua hallintosäännön määräyksiä pöytäkirjan laatimisesta, tarkastamisesta ja tiedoksi antamisesta, asian jatkokokoukseen siirtämisestä, kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan tai pormestarin läsnäolos-

HE 16/2016 vp

ta ja puheoikeudesta kokouksissa, viranhaltijaesittelystä, menettelystä otettaessa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi eikä kunnan taloudesta.

17 §

Vaalitoimitsijat

Ennakköäänestyksestä kotimaan yleisessä ennakköäänestyspaikassa, Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa sekä kotiäänestyksestä huolehtivat vaalitoimitsijat. Kussakin kotimaan yleisessä ennakköäänestyspaikassa on oltava ainakin kaksi vaalitoimitsijaa. Muissakin ennakköäänestyspaikoissa vaalitoimitsijoita voi tarvittaessa olla kaksi tai useampia.

Vaalitoimitsijat kotimaan yleiseen ennakköäänestyspaikkaan ja kotiäänestykseen määrää kunnan keskusvaalilautakunta. Muutoin vaalitoimitsijoina ovat:

- 1) Suomen edustustossa sen päällikkö tai hänen nimeämänsä henkilö;
- 2) suomalaisessa laivassa sen päällikkö tai hänen määräämänsä laivassa palveleva henkilö.

Ennakköäänestystä kotimaan yleisessä ennakköäänestyspaikassa toimitettaessa vähintään kahden vaalitoimitsijan on oltava yhtä aikaa saapuvilla. Muissa ennakköäänestyspaikoissa, joihin vaalitoimitsijoita on nimetty tai määrätty kaksi tai useampia, riittää, että ennakköäänestystä toimitettaessa on saapuvilla yksi vaalitoimitsija. Kunkin yksittäisen kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija.

Ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimitsijana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä. Vaalitoimitsijaan ei sovelleta hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Suomen edustustossa tai suomalaisessa laivassa ehdokas tai ehdokkaana olevan henkilön edellä tarkoitettu läheinen voi kuitenkin olla vaalitoimitsijana, mikäli vaalitoimitsijaksi soveltuvaa muuta henkilöä ei ole saatavilla ja ennakköäänestyksen toimittaminen siitä syystä muutoin estyisi.

58 §

Äänestäminen ennakköäänestyksessä

Äänestäjällä on oikeus äänestää eduskuntavaaleissa ja kuntavaaleissa sen vaalipiirin tai kunnan ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi, europarlamenttivaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta ja presidentinvaalissa ehdokasluettelossa olevaa ehdokasta.

Äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämisessä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on olennaisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla avustajana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä. Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

HE 16/2016 vp

73 §

Avustaja

Jokaisella äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu vaaliavustaja, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun.

Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä. Vaalilautakunnan jäsenestä on silloin voimassa, mitä vaaliavustajasta on säädetty.

Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on olennaisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa avustajaa.

Ehdokas tai hänen puolionsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaaliavustajana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 3 päivänä maaliskuuta 2016

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeus- ja työministeri Jari Lindström

Laki

vaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vaalilain (714/1998) 5, 12, 14–17, 58 ja 73 §, sellaisina kuin niistä ovat 5 § laissa 563/2015, 14 ja 58 §:n suomenkielinen sanamuoto osaksi laissa 563/2015, 15 ja 16 § laeissa 496/2013 ja 563/2015 sekä 17 § laissa 496/2013, sekä
lisätään lakiin uusi 9 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

Vaalipiirit eduskuntavaaleissa

Vaalipiirit eduskuntavaaleissa

Eduskuntavaaleja varten maa on jaettu maakuntajaon pohjalta seuraaviin vaalipiireihin:

1) Helsingin vaalipiiri, johon kuuluu Helsingin kaupunki;

2) Uudenmaan vaalipiiri, johon kuuluvat Askolan, Espoon, Hangon, Hyvinkään, Inkoon, Järvenpään, Karkkilan, Kauniaisten, Keravan, Kirkkonummen, Lapinjärven, Lohjan, Loviisan, Myrskylän, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Porvoon, Pukkilan, Raaseporin, Sipoon, Siuntion, Tuusulan, Vantaan sekä Vihdin kunnat;

3) Varsinais-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Auran, Kaarinan, Kemiönsaaren, Koski Tl:n, Kustavin, Laitilan, Liedon, Loimaan, Marttilan, Maskun, Mynämäen, Naantalın, Nousiaisten, Oripään, Paimion, Paraisten, Pyhärannan, Pöytyän, Raision, Ruskon, Salon, Sauvon, Someron, Taivassalon, Turun, Uudenkaupungin sekä Vehmaan kunnat;

4) Satakunnan vaalipiiri, johon kuuluvat Euran, Eurajoen, Harjavallan, Honkajoen, Huittisten, Jämijärven, Kankaanpään, Karvian, Kokemäen, *Köyliön*, Luvian, Merikarvian, Nakkilan, Pomarkun, Porin, Rauman, Siikaisten, Säskylän sekä Ulvilan kunnat;

5) Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiri, johon kuuluvat Brändön, Eckerön, Finströmin, Föglön, Getan, Hammarlandin, Jomalan, Kumlingen, Kökarin, Lemlandin, Lumparlandin, Maarianhaminan, Saltvikin, Sottungan, Sundin sekä Vårdön kunnat;

Eduskuntavaaleja varten maa on jaettu maakuntajaon pohjalta seuraaviin vaalipiireihin:

1) Helsingin vaalipiiri, johon kuuluu Helsingin kaupunki;

2) Uudenmaan vaalipiiri, johon kuuluvat Askolan, Espoon, Hangon, Hyvinkään, Inkoon, Järvenpään, Karkkilan, Kauniaisten, Keravan, Kirkkonummen, Lapinjärven, Lohjan, Loviisan, Myrskylän, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten, Porvoon, Pukkilan, Raaseporin, Sipoon, Siuntion, Tuusulan, Vantaan sekä Vihdin kunnat;

3) Varsinais-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Auran, Kaarinan, Kemiönsaaren, Koski Tl:n, Kustavin, Laitilan, Liedon, Loimaan, Marttilan, Maskun, Mynämäen, Naantalın, Nousiaisten, Oripään, Paimion, Paraisten, Pyhärannan, Pöytyän, Raision, Ruskon, Salon, Sauvon, Someron, Taivassalon, Turun, Uudenkaupungin sekä Vehmaan kunnat;

4) Satakunnan vaalipiiri, johon kuuluvat Euran, Eurajoen, Harjavallan, Honkajoen, Huittisten, Jämijärven, Kankaanpään, Karvian, Kokemäen, Luvian, Merikarvian, Nakkilan, Pomarkun, Porin, Rauman, Siikaisten, Säskylän sekä Ulvilan kunnat;

5) Ahvenanmaan maakunnan vaalipiiri, johon kuuluvat Brändön, Eckerön, Finströmin, Föglön, Getan, Hammarlandin, Jomalan, Kumlingen, Kökarin, Lemlandin, Lumparlandin, Maarianhaminan, Saltvikin, Sottungan, Sundin sekä Vårdön kunnat;

Voimassa oleva laki

6) Hämeen vaalipiiri, johon kuuluvat Asikkalan, Forssan, Hartolan, Hattulan, Hausjärven, Heinolan, Hollolan, Humppilan, Hämeenkosken, Hämeenlinnan, Janakkalan, Jokioisten, Kärkölan, Lahden, Lopen, Nastolan, Orimattilan, Padasjoen, Riihimäen, Sysmän, Tammelan sekä Ypäjän kunnat;

7) Pirkanmaan vaalipiiri, johon kuuluvat Akaan, Hämeenkyrön, Ikaalisten, Juupajoen, Kangasalan, Kihniön, Lempäälän, Mänttä-Vilppulan, Nokian, Oriveden, Parkanon, Pirkkalan, Punkalaitumen, Pälkäneen, Ruoveden, Sastamalan, Tampereen, Urjalan, Valkeakosken, Vesilahden, Virtain sekä Ylöjärven kunnat;

8) Kaakkois-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Enonkosken, Haminan, Heinäveden, Hirvensalmen, Iitin, Imatran, Joroisten, Juuan, Kangasniemen, Kotkan, Kouvolan, Lappeenrannan, Lemin, Luumäen, Miehikkälän, Mikkelin, Mäntyharjun, Parikkalan, Pertunmaan, Pieksämäen, Puumalan, Pyhtään, Rantasalmen, Rautjärven, Ruokolahden, Savitaipaleen, Savonlinnan, Sulkavan, Taipalsaaren sekä Virolahden kunnat;

9) Savo-Karjalan vaalipiiri, johon kuuluvat Iisalmen, Ilomantsin, Joensuun, Juankosken, Juuan, Kaavin, Keiteleen, Kiteen, Kiuruveden, Kontiolahden, Kuopion, Lapinlahden, Leppävirran, Lieksan, Liperin, Nurmeksen, Outokummun, Pielaveden, Polvijärven, Rautalammin, Rautavaaran, Rääkkylän, Siilinjärven, Sonkajärven, Suonenjoen, Tervon, Tohmajärven, Tuusniemen, Valtimon, Varikauden, Vesannon sekä Vieremän kunnat;

10) Vaasan vaalipiiri, johon kuuluvat Alajärven, Alavuden, Evijärven, Halsuan, Ilmajoen, Isojoen, Isokyrön, Kannuksen, Karijoen, Kaskisten, Kauhajoen, Kauhavan, Kaustisen, Kokkolan, Korsnäsin, Kristiinankaupungin, Kruunupyyn, Kuortaneen, Kurikan, Jalasjärven, Laihian, Lappajärven, Lapuan, Lestijärven, Luodon, Maalahden, Mustasaaren, Närpiön, Pedersören kunnan, Perhon, Pietarsaaren, Seinäjoen, Soinin, Teuvan, Toholammin, Uusikaarlepyyn, Vaasan, Vetelin, Vimpelin, Vöyrin sekä Ahtärin kunnat;

11) Keski-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Hankasalmen, Joutsan, Jyväskylän, Jämsän, Kannonkosken, Karstulan, Keuruun, Kinnulan, Kivijärven, Konneveden, Kuhmoisten, Kyyjärven, Laukaan, Luhangan,

Ehdotus

6) Hämeen vaalipiiri, johon kuuluvat Asikkalan, Forssan, Hartolan, Hattulan, Hausjärven, Heinolan, Hollolan, Humppilan, Hämeenlinnan, Janakkalan, Jokioisten, Kärkölan, Lahden, Lopen, Orimattilan, Padasjoen, Riihimäen, Sysmän, Tammelan sekä Ypäjän kunnat;

7) Pirkanmaan vaalipiiri, johon kuuluvat Akaan, Hämeenkyrön, Ikaalisten, Juupajoen, Kangasalan, Kihniön, Lempäälän, Mänttä-Vilppulan, Nokian, Oriveden, Parkanon, Pirkkalan, Punkalaitumen, Pälkäneen, Ruoveden, Sastamalan, Tampereen, Urjalan, Valkeakosken, Vesilahden, Virtain sekä Ylöjärven kunnat;

8) Kaakkois-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Enonkosken, Haminan, Heinäveden, Hirvensalmen, Iitin, Imatran, Joroisten, Juuan, Kangasniemen, Kotkan, Kouvolan, Lappeenrannan, Lemin, Luumäen, Miehikkälän, Mikkelin, Mäntyharjun, Parikkalan, Pertunmaan, Pieksämäen, Puumalan, Pyhtään, Rantasalmen, Rautjärven, Ruokolahden, Savitaipaleen, Savonlinnan, Sulkavan, Taipalsaaren sekä Virolahden kunnat;

9) Savo-Karjalan vaalipiiri, johon kuuluvat Iisalmen, Ilomantsin, Joensuun, Juankosken, Juuan, Kaavin, Keiteleen, Kiteen, Kiuruveden, Kontiolahden, Kuopion, Lapinlahden, Leppävirran, Lieksan, Liperin, Nurmeksen, Outokummun, Pielaveden, Polvijärven, Rautalammin, Rautavaaran, Rääkkylän, Siilinjärven, Sonkajärven, Suonenjoen, Tervon, Tohmajärven, Tuusniemen, Valtimon, Varikauden, Vesannon sekä Vieremän kunnat;

10) Vaasan vaalipiiri, johon kuuluvat Alajärven, Alavuden, Evijärven, Halsuan, Ilmajoen, Isojoen, Isokyrön, Kannuksen, Karijoen, Kaskisten, Kauhajoen, Kauhavan, Kaustisen, Kokkolan, Korsnäsin, Kristiinankaupungin, Kruunupyyn, Kuortaneen, Kurikan, Laihian, Lappajärven, Lapuan, Lestijärven, Luodon, Maalahden, Mustasaaren, Närpiön, Pedersören kunnan, Perhon, Pietarsaaren, Seinäjoen, Soinin, Teuvan, Toholammin, Uusikaarlepyyn, Vaasan, Vetelin, Vimpelin, Vöyrin sekä Ahtärin kunnat;

11) Keski-Suomen vaalipiiri, johon kuuluvat Hankasalmen, Joutsan, Jyväskylän, Jämsän, Kannonkosken, Karstulan, Keuruun, Kinnulan, Kivijärven, Konneveden, Kuhmoisten, Kyyjärven, Laukaan, Luhangan,

Voimassa oleva laki

Multian, Muuramen, Petäjaveden, Pihtiputaan, Saarijärven, Toivakan, Uuraisten, Viitasaaren sekä Äänekosken kunnat;

12) Oulun vaalipiiri, johon kuuluvat Alavieskan, Haapajärven, Haapaveden, Haiuodon, Hyrynsalmen, Iin, Kajaanin, Kalajoen, Kempeleen, Kuhmon, Kuusamon, Kärämäen, Limingan, Lumijoen, Merijärven, Muhoksen, Nivalan, Oulaisten, Oulun, Paltamon, Pudasjärven, Puolangan, Pyhäjoen, Pyhäjärven, Pyhännän, Raahen, Reisjärven, Ristijärven, Sievin, Siikajoen, Siikalatvan, Sotkamon, Suomussalmen, Taivalkosken, Tyrnävän, Utajärven, Vaalan sekä Ylivieskan kunnat;

13) Lapin vaalipiiri, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Kemimaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pelkosenniemen, Pellon, Posion, Ranuan, Rovaniemen, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan, Tornion, Utsjoen sekä Ylitornion kunnat.

Ehdotus

Multian, Muuramen, Petäjaveden, Pihtiputaan, Saarijärven, Toivakan, Uuraisten, Viitasaaren sekä Äänekosken kunnat;

12) Oulun vaalipiiri, johon kuuluvat Alavieskan, Haapajärven, Haapaveden, Haiuodon, Hyrynsalmen, Iin, Kajaanin, Kalajoen, Kempeleen, Kuhmon, Kuusamon, Kärämäen, Limingan, Lumijoen, Merijärven, Muhoksen, Nivalan, Oulaisten, Oulun, Paltamon, Pudasjärven, Puolangan, Pyhäjoen, Pyhäjärven, Pyhännän, Raahen, Reisjärven, Ristijärven, Sievin, Siikajoen, Siikalatvan, Sotkamon, Suomussalmen, Taivalkosken, Tyrnävän, Utajärven, Vaalan sekä Ylivieskan kunnat;

13) Lapin vaalipiiri, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin, Kemin, Kemijärven, Kemimaan, Kittilän, Kolarin, Muonion, Pelkosenniemen, Pellon, Posion, Ranuan, Rovaniemen, Sallan, Savukosken, Simon, Sodankylän, Tervolan, Tornion, Utsjoen sekä Ylitornion kunnat.

2 luku

Vaaliviranomaiset

9 a §

Vaaliviranomaisen puolueettomuus

Vaaliviranomaisen on tehtävässään toimittava puolueettomasti.

12 §

Vaalipiirilautakunnan työskentely

Vaalipiirilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos jäsen tai varajäsen on kuollut tai saanut vapautuksen toimestaan, on hänen sijaansa jäljellä olevaksi toimikaudeksi valittava uusi jäsen tai varajäsen.

Vaalipiirilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

12 §

Vaalipiirilautakunnan työskentely

Vaalipiirilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos jäsen tai varajäsen on kuollut tai saanut vapautuksen toimestaan, on hänen sijaansa jäljellä olevaksi toimikaudeksi valittava uusi jäsen tai varajäsen.

Vaalipiirilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä säädetään hallintolain (434/2003) 27–30 §:ssä.

Vaalipiirilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

HE 16/2016 vp

Voimassa oleva laki

Vaalipiirilautakunnan kokouksissa pidetään pöytäkirjaa. Pöytäkirjan ja lautakunnan toimituskirjat allekirjoittaa puheenjohtaja ja varmentaa sihteeri.

14 §

Kunnan keskusvaalilautakunnan työskentely

Kunnan keskusvaalilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos varajäsen on kuollut taikka estynyt tai esteellinen, saa kunnanhallitus tarvittaessa määrätä väliaikaisen varajäsenen.

Kunnan keskusvaalilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

Kunnan keskusvaalilautakuntaan ei sovelleta kuntalaissa tarkoitettua hallintosäännön määräyksiä kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissa eikä oikeudesta ottaa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi.

15 §

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta

Kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava:

1) kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta, johon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme; sekä

2) laitoksessa toimitettavaa ennakoäänestystä varten yksi tai useampi vaalitoimikunta, joihin kuhunkin kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi muu jäsen sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme.

Sekä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäsenten että niiden varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa asianomaisessa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puolueräkisteriin mer-

Ehdotus

Vaalipiirilautakunnan kokouksissa pidetään pöytäkirjaa. Pöytäkirjan ja lautakunnan toimituskirjat allekirjoittaa puheenjohtaja ja varmentaa sihteeri.

14 §

Kunnan keskusvaalilautakunnan työskentely

Kunnan keskusvaalilautakunta on päätösvaltainen viisijäsenisenä. Jos varajäsen on kuollut taikka estynyt tai esteellinen, saa kunnanhallitus tarvittaessa määrätä väliaikaisen varajäsenen.

Kunnan keskusvaalilautakunnan jäsenen ja varajäsenen esteellisyydestä säädetään hallintolain 27–30 §:ssä.

Kunnan keskusvaalilautakunta ottaa itselleen sihteerin ja muun tarvittavan henkilöstön. Se päättää muiden kuin sen kokouksiin tässä laissa tarkoitettujen tehtäviensä vuoksi osallistumaan oikeutettujen henkilöiden läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissaan.

Kunnan keskusvaalilautakuntaan ei sovelleta kuntalaissa tarkoitettua hallintosäännön määräyksiä kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan tai *pormestarin* läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissa eikä oikeudesta ottaa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi.

15 §

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta

Kunnanhallituksen on hyvissä ajoin ennen vaaleja asetettava:

1) kutakin äänestysaluetta varten vaalilautakunta, johon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme; sekä

2) laitoksessa toimitettavaa ennakoäänestystä varten yksi tai useampi vaalitoimikunta, joihin kuhunkin kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja yksi muu jäsen sekä tarpeellinen määrä varajäseniä, joita on kuitenkin oltava vähintään kolme.

Sekä vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäsenten että niiden varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa asianomaisessa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puolueräkisteriin mer-

Voimassa oleva laki

kittyjä puolueita. Kuntavaaleissa jäsenten ja varajäsenten tulee kuitenkin vastaavasti edustaa kunnassa edellisissä kuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä. Vaalilautakunnan varajäsenet ja vaalitoimikunnan varajäsenet *laitoksissa toimitettavaa ennakkoäänestystä varten* on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan. *Vaaleissa ehdokkaana oleva ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä.*

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle.

16 §

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan työskentely

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta ovat päätösvaltaisia kolmijäsenisinä.

Vaalilautakunta nimeää vaalipäivän äänestystä varten yhden tai useamman vaaliavustajan. Vaaliavustajasta säädetään tarkemmin 73 §:ssä. Vaalilautakunta voi ottaa avustavaa henkilöstöä äänestyslippujen laskemista ja järjestämistä varten sekä 77 §:ssä tarkoitettua ääni-oikeusrekisterin ja muiden oikeusministeriön tietojärjestelmien käyttämistä varten. Vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan ei sovelleta kuntalaissa tarkoitetun hallintosäännön määräyksiä pöytäkirjan laatimisesta, tarkastamisesta ja *nähtävänä pitämisestä*, asian jatkokokoukseen siirtämisestä, kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan läsnäolo- ja puheoikeudesta kokouksissa, viranhaltijaesittelystä, oikeudesta ottaa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi eikä kunnan taloudesta.

Ehdotus

kittyjä puolueita. Kuntavaaleissa jäsenten ja varajäsenten tulee kuitenkin edustaa kunnassa edellisissä kuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita äänestäjäryhmiä. Vaalilautakunnan varajäsenet ja vaalitoimikunnan varajäsenet on asetettava siihen järjestykseen, jossa he tulevat jäsenten sijaan.

Ehdokas tai hänen puolionsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimikunnan jäsenenä eikä varajäsenenä. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle.

16 §

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan työskentely

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta ovat päätösvaltaisia kolmijäsenisinä.

Vaalilautakunnan ja vaalitoimikunnan jäseniin ja varajäseniin ei sovelleta hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Vaalilautakunta nimeää vaalipäivän äänestystä varten yhden tai useamman vaaliavustajan. Vaaliavustajasta säädetään 73 §:ssä. Vaalilautakunta voi ottaa avustavaa henkilöstöä äänestyslippujen laskemista ja järjestämistä varten sekä 77 §:ssä tarkoitettua ääni-oikeusrekisterin ja muiden oikeusministeriön tietojärjestelmien käyttämistä varten.

Vaalilautakuntaan ja vaalitoimikuntaan ei sovelleta kuntalaissa tarkoitetun hallintosäännön määräyksiä pöytäkirjan laatimisesta, tarkastamisesta ja *tiedoksi antamisesta*, asian jatkokokoukseen siirtämisestä, kunnanhallituksen edustajan ja kunnanjohtajan *tai pormestarin* läsnäolosta ja puheoikeudesta kokouksissa, viranhaltijaesittelystä, menettelystä otettaessa asia ylemmän toimielimen käsiteltäväksi eikä kunnan taloudesta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Vaalitoimitsijat

Vaalitoimitsijat

Ennakkoonestuksesta kotimaan yleisessä ennakkoonestyspaikassa, Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa sekä kotiäänestuksesta huolehtivat vaalitoimitsijat. Kussakin kotimaan yleisessä ennakkoonestyspaikassa on oltava ainakin kaksi vaalitoimitsijaa. Muissakin ennakkoonestyspaikoissa vaalitoimitsijoita voi tarvittaessa olla kaksi tai useampia.

Vaalitoimitsijat kotimaan yleiseen ennakkoonestyspaikkaan ja kotiäänestykseen määrää kunnan keskusvaalilautakunta. Muutoin vaalitoimitsijoina ovat:

- 1) Suomen edustustossa sen päällikkö tai hänen nimeämänsä henkilö;
- 2) suomalaisessa laivassa sen päällikkö tai hänen määräämänsä laivassa palveleva henkilö.

Ennakkoonestystä kotimaan yleisessä ennakkoonestyspaikassa toimitettaessa vähintään kahden vaalitoimitsijan on oltava yhtä aikaa saapuvilla. Muissa ennakkoonestyspaikoissa, joihin vaalitoimitsijoita on nimetty tai määrätty kaksi tai useampia, riittää, että ennakkoonestystä toimitettaessa on saapuvilla yksi vaalitoimitsija. Kunkin yksittäisen kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija.

Asianomaisissa vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei voi olla vaalitoimitsijana.

Ennakkoonestuksesta kotimaan yleisessä ennakkoonestyspaikassa, Suomen edustustossa ja suomalaisessa laivassa sekä kotiäänestuksesta huolehtivat vaalitoimitsijat. Kussakin kotimaan yleisessä ennakkoonestyspaikassa on oltava ainakin kaksi vaalitoimitsijaa. Muissakin ennakkoonestyspaikoissa vaalitoimitsijoita voi tarvittaessa olla kaksi tai useampia.

Vaalitoimitsijat kotimaan yleiseen ennakkoonestyspaikkaan ja kotiäänestykseen määrää kunnan keskusvaalilautakunta. Muutoin vaalitoimitsijoina ovat:

- 1) Suomen edustustossa sen päällikkö tai hänen nimeämänsä henkilö;
- 2) suomalaisessa laivassa sen päällikkö tai hänen määräämänsä laivassa palveleva henkilö.

Ennakkoonestystä kotimaan yleisessä ennakkoonestyspaikassa toimitettaessa vähintään kahden vaalitoimitsijan on oltava yhtä aikaa saapuvilla. Muissa ennakkoonestyspaikoissa, joihin vaalitoimitsijoita on nimetty tai määrätty kaksi tai useampia, riittää, että ennakkoonestystä toimitettaessa on saapuvilla yksi vaalitoimitsija. Kunkin yksittäisen kotiäänestyksen toimittamisesta huolehtii yksi vaalitoimitsija.

Ehdokas tai hänen puolionsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla vaalitoimitsijana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä. Vaalitoimitsijaan ei sovelleta hallintolain esteellisyyttä koskevia säännöksiä.

Suomen edustustossa tai suomalaisessa laivassa ehdokas tai ehdokkaana olevan henkilön edellä tarkoitettu läheinen voi kuitenkin olla vaalitoimitsijana, mikäli vaalitoimitsijaksi soveltuvaa muuta henkilöä ei ole saatavilla ja ennakkoonestysten toimittaminen siitä syystä muutoin estyisi.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

58 §

58 §

*Äänestäminen ennakkoäänestyksessä**Äänestäminen ennakkoäänestyksessä*

Äänestäjällä on oikeus äänestää eduskunta-vaaleissa ja kuntavaaleissa sen vaalipiirin tai kunnan ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi, europarlamenttivaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta ja presidentinvaalis-
sa ehdokasluettelossa olevaa ehdokasta.

Äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämässä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. *Avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä.* Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Äänestäjällä on oikeus äänestää eduskunta-vaaleissa ja kuntavaaleissa sen vaalipiirin tai kunnan ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi, europarlamenttivaaleissa ehdokaslistojen yhdistelmässä olevaa ehdokasta ja presidentinvaalis-
sa ehdokasluettelossa olevaa ehdokasta.

Äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy.

Äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämässä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on olennaisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. *Ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla avustajana.* Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

73 §

73 §

*Avustaja**Avustaja*

Jokaisella äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu vaaliavustaja, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun.

Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä.

Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa avustajaa.

Henkilö, joka on ehdokkaana asianomaisissa vaaleissa, ei saa olla vaaliavustajana

Jokaisella äänestyspaikalla tulee olla saapuvilla vaalilautakunnan nimeämä, asianmukaisin tunnusmerkein tai -merkinnöin osoitettu vaaliavustaja, joka äänestäjän pyynnöstä avustaa häntä merkinnän tekemisessä äänestyslippuun.

Äänestäjällä, joka haluaa käyttää vaalilautakunnan jäsentä avustajana äänestysmerkinnän tekemisessä, on siihen oikeus, jollei se viivytä äänestystä. *Vaalilautakunnan jäsenestä on silloin voimassa, mitä vaaliavustajasta on säädetty.*

Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on olennaisesti heikentynyt, saa käyttää äänestysmerkinnän tekemisessä apuna valitsemaansa avustajaa.

Ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla

HE 16/2016 vp

Voimassa oleva laki

eikä äänestäjän valitsemana avustajana.

Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Ehdotus

vaaliavustajana. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä henkilöitä.

Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .